וְאָמַר רַחֲמָנָא ׳אִם אֵין לָאִישׁ גּוֹאֵל׳, ולא ׳אם אין לו גואל׳, ודורשים שרק אם הגר הוא ׳אִישׁ׳ [־גדול], אַתָּה צָרִיךְ לְחַזּוֹר עָלָיו – לברר אודותיו אִם יֶשׁ לוֹ גּוֹאֲלִין [־יורשים] וְאִם לָאו, שהרי יתכן שהוליד בנים לאחר שהתגייר, ויש לתת להם את הקרן והחומש ולא לכהן, אבל אם הנגזל הוא גר קָטָן, אוֹ [־אין] אַתָּה צָרִיךְ לְחַזּוֹר עָלָיו – לברר אודותיו אם יש לו יורשים, מפני שֶׁבִּידוּעַ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִין, והקרן והחומש ניתנים לכהן. ומוכח שקטן אינו מוליד, ולכן ודאי שאין לו יורשים, ואילו בדברי רב חסדא מבואר שקטן יכול להוליד.

מקשה הגמרא: אִיתֵיבֵיהּ – הקשה אַבַּיֵי לרבה מברייתא, נאמר בפרשת שפחה חרופה ׳אִישׁ׳, [׳וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה שִׁכְבַת זָרַע׳ (ויקרא יט ב)], אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ [־גדול] שבא על שפחה חרופה שמתחייב בקרבן והיא מתחייבת במלקות, אבל קטן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁרָאוּי לְבִיאָה, מְנַיִן שאם בא על שפחה חרופה, השפחה לוקה, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְאִישׁ׳, כלומר מתוספת האות ו׳ יש לרבות גם ביאת בן תשע. ומוכח שבן תשע שנים ויום אחד ראוי לביאה ומן הסתם גם מוליד, ולקשה על רבה שאמר שקטן אינו מוליד. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבה, יֵשׁ לוֹ זרע והוא ראוי לביאה ואף על פי כן אֵינוֹ מוֹלִיד, כְּתִבְוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ דָּמֵי – דומה הדבר לגרעינים של תבואה שעדיין לא הגיעה לשליש בישולה, שאם זורעים אותם אין תבואה צומחת מהם.

הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לרבה הסובר שקטן אינו מוליד: דְּבֵי חִזְקִיָּה תָּנָא, נאמר בפרשת רוצח (שמות כא יד) ׳וְכִי יָזִיד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ׳ וגו׳, ויש לדייק ממה שלא כתבה התורה ׳וכי ירשיע איש׳, שאִישׁ [־גדול] מַזִּיד – זרעו מתבשל וּמְזָרִיעַ – ומוליד, וְאֵין קָטָן מַזִּיד וּמַזְרִיעַ – אבל קטן אין זרעו מתבשל ואינו ראוי להוליד. מבארת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשִׁי, מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי – שמילת ׳מַזִּיד׳ לִישָׁנָא דַּבְּשׁוֹלֵי – לשון בישול הוּא. והשיב לו, דִּכְתִיב (בראשית כה כט) ׳וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד׳, שפירושו שיעקב בישל תבשיל.

הגמרא מקשה מברייתא אחרת על רבה הסובר שקטן אינו מוליד. מקשה הגמרא: וְהָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, נאמר בתורה (דברים כא יח) ׳כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה׳, ויש לדייק שדווקא ׳בן׳ נעשה בן סורר, וְלֹא אם כבר הוליד ונעשה אָב. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן מדובר שאם הוא לא היה אב, היה יכול להיות בן סורר, אִילֵימָא דְּאִיעַבַּר – אם נאמר שהאשה התעברה ממנו בָּתַר דְּאַייתֵי – לאחר שהביא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְאוֹלִיד מַקַּמֵּי דְּלַקֵּיחַ זָקֵן – וילדה קודם שהקיף זקן, ולאחר שילדה נעשה בן סורר, מַי אִיכָּא שָׁהוּת כּוּלֵּי הַאי – וכי יש זמן כה רב דהיינו תשעה חדשים להיעשות בן סורר, וְהָא אָמַר רַבִּי כְּרוּסְפְּדַאי, כָּל יָמָיו שֶׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בִּלְבָד מעת הבאת שתי שערות, ואף שעדיין לא הקיף זקן, ומדוע צריך לפוטרו משום שיש לו בן, הלא הוא פטור כיון שעברו שלושה חדשים. אֶלָּא לָאו – אלא ודאי מדובר דְּאִיעַבַּר מַקַּמֵּי דְּלַייתֵי – שהאשה התעברה ששה חדשים קודם שהביא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְאוֹלִיד מַקַּמֵּי דְּלַקֵּיחַ זָקֵן – וילדה בן קודם שהקיף זקן, בתוך שלושה חדשים להבאת שתי שערות, ואין לו דין בן סורר כיון שיש לו בן. וּשְׁמַע מִינַּהּ שקטן מוֹלִיד, ונקשה על רבה.

מתרצת הגמרא: לֹא, לְעוֹלָם מדובר דְּאִיעַבַּר בָּתַר דְּאַייתֵי – שהתעברה אחרי שהביא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְאוֹלִיד בָּתַר דְּאַקֵּיחַ זָקֵן – וילדה לאחר שהקיף זקן, וּדְקָא קַשְׁיָא דְּרַבִּי כְּרוּסְפְּדַאי – ומה שהוקשה מדברי רבי כרוספדאי שזמנו של בן סורר אינו אלא שלושה חדשים בלבד, יש לתרץ שבאמת מדובר שהוא עדיין בתוך שלושה חדשים ועוד לא נולד לו בן, ואף על פי כן נקרא אב, שהרי כִּי אֲתָא – כשבא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל אָמַר, אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא – בארץ ישראל פירשו שתנא דבי רבי ישמעאל בא להשמיע את דינו של רבי כרוספדאי, שדווקא בֵּן נעשה בן סורר, וְלֹא הָרְאוּי לְקִרּוֹתוֹ אָב, דהיינו כעבור שלושה חדשים לאחר הבאת שתי שערות, מפני שאם היה בא על אשה לאחר הבאת שתי שערות והיא היתה מתעברת, היה העובר ניכר כעבור שלושה חדשים.

הגמרא מבארת את דברי רבי כרוספדאי: גּוּפָא, אָמַר רַבִּי כְּרוּסְפְּדַאי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בִּלְבָד. מקשה הגמרא: וְהָאֲנַן תְּנַן – והלא שנינו במשנתינו, שזמנו של בן סורר הוא מַשְׁכִּיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְעַד שֶׁיַּקִּיף זָקֵן, ומשמע שאם לא הקיף זקן, נעשה בן סורר אף שעברו שלושה חדשים. מתרצת הגמרא: המשנה מחדשת שאם הִקִּיף זָקֵן, אַף עַל גַּב דְּלָא מָלוּ – שלא מלאו שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, אינו נעשה בן סורר, ורבי כרוספדאי למד מתנא דבי רבי ישמעאל, שאם מָלוּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, אַף עַל גַּב דְּלָא הִקִּיף זקן, אינו נעשה בן סורר.

הגמרא דנה האם זמן הכרת העובר שוה בכל הנשים: יָתֵיב – ישב רַבִּי יַעֲקֹב מִמקום שמשמו נָהַר פָּקוֹד קַמֵּיהּ דְּרַבִּינָא – לפני רבינא, ודן עמו בענין שלושת חדשי הכרת העובר, וְיָתֵיב וְקָאָמַר – וישב ואמר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, שְׁמַע מִינַּהּ מִדְּרַבִּי כְּרוּסְפְּדַאי אָמַר רַבִּי שַׁבְּתַי, יוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה – אשה העתידה ללדת בן אחרי שבעת חדשי עיבור, אֵין עוּבְּרָהּ נִיכָּר לְשִׁלִּישׁ יָמֶיהָ דהיינו בשני חדשים ושליש חודש, אלא רק בתום שלושה חדשים, שזה הזמן הקבוע בכל מעוברת. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם תעלה בדעתך לומר שעוּבְּרָהּ נִיכָּר לְשִׁלִּישׁ יָמֶיהָ, לָמָּה לִי – מדוע יכול להיות בן סורר רק עד שְׁלֹשָׁה חדשים מיום שהביא שתי שערות, הלא בָּתְרֵי וְתֵילְתָּא סָגֵי – די בשני חדשים ושליש חודש כדי לפטור בן סורר מעונש, מפני שיתכן שיבוא על אשה אחרי הבאת שתי שערות והיא תתעבר, ואולי תלד לאחר שבעה חדשים, ובשליש מהם יוכר עוברה ויהא ראוי לקרותו אב. אלא על כרחך שלעולם אין העובר ניכר בפחות משלושה חדשים.

אָמַר לֵיהּ רבינא לרבי יעקב, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ – אומר לך שיולדת לשבעה עוּבְּרָהּ נִיכָּר לְשִׁלִּישׁ יָמֶיהָ, דהיינו שני חדשים ושליש, ואף על פי כן אין לפטור בן סורר קודם שלושה חדשים, משום שזיל בָּתַר רוּבָּא – יש ללכת אחר רוב הנשים שיולדות אחרי תשעה חדשי עיבור.

אַמְרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ – אמרו לפני רב הונא בריה דרב יהושע את דחיית רבינא לדבריו, אָמַר לְהוּ רב הונא בריה דרב יהושע, וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת מִי אָזְלִינַן בָּתַר רוּבָּא – וכי הולכים בדיני נפשות אחר הרוב כדי להרוג את הנידון, והלא הַתּוֹרָה אָמְרָה בענין רוצח בשגגה (במדבר לה כד־כה) ׳וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה׳ וגו׳ וְהִצִּילוּ הָעֵדָה׳, דהיינו שמוטל על הסנהדרין לחפש כל צד של זכות על הנידון כדי להצילו ממיתת בית דין, ואילו אַת אָמְרַת זִיל בָּתַר רוּבָּא – שיש ללכת אחר הרוב.

אַהֲדְרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּינָא – החזירו את תשובת רב הונא בריה דרבי יהושע לרבינא, אָמַר לֵיהּ רבינא, וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת לָא אָזְלִינַן בָּתַר רוּבָּא – וכי אין הולכים אחר הרוב בדיני נפשות כדי להרוג את הנידון, וְהָתְנַן (לעיל מג.), עד אֶחָד אוֹמֵר, בִּשְׁנַיִם בַּחֹדֶשׁ ביום פלוני בשבוע, עבר הנידון עבירה שחייב עליה מיתה, וְעד אֶחָד אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה בחודש נעשתה העבירה, וכששאלוהו באיזה יום בשבוע, אמר את היום שחבירו אמר, עֵדוּתָן קַיֶּימֶת והורגים את הנידון, מפני שֶׁזּוֹ – אחד העדים יוֹדֵעַ בְּעִיבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ – שבית דין עיברו את החודש הקודם וראש החודש הנוכחי חל ביום השלושים ואחד לחודש הקודם, וְזֶה – והשני אֵינוֹ יוֹדֵעַ שבית דין עיברו את החודש שעבר, כמו שרוב בני אדם טועים בענין זה, והוא סבר שראש החודש הנוכחי חל ביום השלושים לחודש הקודם, נמצא שאין סתירה ביניהם. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – ואם תעלה בדעתך שלֹא אָמְרִינַן זִיל בָּתַר רוּבָּא – שאיננו אומרים בדיני נפשות לך אחר הרוב, מדוע עדותם קיימת, נֵימָא – נאמר הָנֵי רַוְקָא קָא מְסַהֲדִי – שעדים אלו הם מהמיעוט שיודעים את התאריך המדויק, וְאִכְּחוּשֵׁי הוּא דְּקָא מְכַחֲשֵׁי אַהֲדָדֵי – והם הכחישו זה את זה. אֶלָּא לָאו – אלא ודאי הטעם הוא מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן זִיל בָּתַר רוּבָּא – שגם בדיני נפשות אנו אומרים לך אחר הרוב, וְרוּבָּא דְּאִינָשֵׁי עֲבִדֵי דְּטָעוּ בְּעִיבּוּרָא דְּיַרְחָא – ורוב האנשים עשויים לטעות ולא לדעת האם בית דין עיברו את החודש שעבר או לא.

המשך בעמוד רנא

הגמרא מביאה הוכחה ממשנה נוספת שבדיני נפשות הולכים אחר הרוב: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִדְּתָנֵי, אַף אֲנַן נְמִי תְּנֵינָא** – גם אנו שנינו במשנה (נדה מד:), קטנה **בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה** אם אביה מסרה לכך, **ונעשית בכך אשת איש. וְאִם** בעלה מת ואין לו בנים ממנה, ויש לו אח ועליה להתייבם לו, **וּבָא עָלֶיהָ הַיָּבָם, קָנָאָה** והרי היא אשתו לכל דבר, הוא יורש אותה במיתתה, ואם הוא כהן מותר לו להיטמא לה, והיא מתגרשת ממנו בגט שיתן לאביה ובלא חליצה. וכן אם מסרה אביה לקידושין וקיבל את כסף קידושיה, מקודשת, **וְחַיָּבִין עָלֶיהָ** מיתה **מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ** אם בא עליה איש אחר, **(ומטמא) [וּמְטַמְּאָה] אֶת בּוֹעֲלָהּ** – והבא עליה בזמן שהיא נידה נטמא כמו בועל נידה גדולה, **לְמַאי מִשְׁכַּב הַתַּחְתּוֹן** – לענין זה שמעתה כל בגד שהוא ישכב עליו, גם אם לא יגע בו, הבגד יטמא, אולם תהיה זאת טומאה **בָּעֲלִיוֹן** של זב בלבד, כלומר כמו בגד שנישא על גבי זב, שאף אם הזב נגע בו, נעשה רק ראשון לטומאה ומטמא רק אוכלים ומשקים. וכן אם היא בת ישראל **וְנִישֵּׂאת לְכֹהֵן** באופן שאביה קיבל את קידושיה מיד הכהן, **אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה.** וכן אם **בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין** להינשא לכהנים, כגון גוי, חלל, נתין או ממזר, **פְּסָלָהּ מִן הַכְּהוּנָּה,** ואם היא בת כהן או ישראלית הנשואה לכהן, נאסרת גם באכילת תרומה. **וְכֵן אִם בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה** שנאמרה בהם מיתת בית דין, **מוּמָתִין עָלֶיהָ** – נהרגים על מה שחטאו בה, **וְהִיא פְּטוּרָה** ממיתה, מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשים.

ומבואר במשנה שחייבים עליה משום אשת איש, והגמרא סברה שכוונת המשנה היא שהבא עליה חייב מיתה כדין הבא על אשת איש, ומקשה הגמרא, **וְאַמַּאי** – מדוע חייב מיתה, **אִימָּא איילונית היא** – נחשוש שכשתגדל יתברר שהיא אינה ראויה ללדת, **וַאֲדַעְתָּא דְּהָכִי לָא קַדֵּישׁ** – ועל דעת כן בעלה לא קידש אותה, ויתכן שקידושיה קידושי טעות הם ומעולם לא היתה אשת איש. **אֶלָּא לָאו דְּאָמְרִינַן זִיל בָּתַר רוּבָּא** – שאנו אומרים לך אחר הרוב, **וְרוֹב נָשִׁים לָאו אִיילוֹנִיּוֹת נִינְהוּ** – אינן איילוניות, ומוכח שהולכים אחר הרוב בדיני נפשות. דוחה הגמרא: **לֹא, מַאי חַיָּיב עָלֶיהָ דְּקָתָנֵי** – מה שנאמר במשנה שחייבים עליה משום אשת איש, אין זה חיוב מיתה אלא קָרְבָּן חטאת אם אדם בא עליה בשוגג, שלענין חיוב קרבן ודאי הולכים אחר הרוב שאינה איילונית והיא אשת איש.

מקשה הגמרא: **וְהָא 'מוּתָּתִין עַל יָדָהּ' קָתָנֵי** – והרי בסוף המשנה נאמר שאם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה, הבועל נהרג, ומבואר שהמשנה עוסקת בדיני נפשות ולא בחיובי קרבן. מתרצת הגמרא: הסיפא מדברת על עריות שלא מחמת קידושיה אלא מחמת קירבה, כגון **בְּבָא עָלֶיהָ אָבִיהָ**, ולכן הוא מומת על ידה, אבל ברישא לענין חיובי אשת איש המשנה עוסקת רק בחיובי קרבן.

מקשה הגמרא: **וְהָא 'אִם בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרָיוֹת' קָתָנֵי** – והלא בסיפא של המשנה כתוב שבא עליה אחד מכל העריות, וזה כולל גם עריות שנאסרו מחמת קידושיה, כגון חמיה או בן בעלה מאשה אחרת או כל אדם שיתחייב משום אשת איש, ומבואר שהולכים אחר הרוב בדיני נפשות. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּקַבְּלָהּ עֲיָילֵיהּ** – שבעלה קיבל על עצמו שהוא רוצה בקידושיה גם אם יתברר שהיא איילונית, ולכן הקידושין אינם בטלים והבא עליה חייב מיתה.

הגמרא דנה בקטן בן שמונה, האם יכול להוליד וביאתו נחשבת ביאה או לא: **תָּנוּ רַבָּנָן**, אשה **הַמְסוֹלֶלֶת בִּבְנָהּ קָטָן** – שנהגה בפריצות עם בנה הקטן, **וְהֶעֱרָה בָּהּ** בנה באותו מקום, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, פְּסָלָהּ מִן הַכְּהוּנָּה** – אסורה להינשא לכהן אם תתאלמן, ונפסלה מאכילת תרומה אם היא אשת כהן, מפני שדינה כדין אשה שבנה בא עליה שהיא נקראת זונה. **וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין** אותה לכהונה, מפני שאין ביאת קטן נחשבת ביאה.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרֵיהּ דִּרְבָּה בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאָמְרִי לָהּ, אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר זְעִירִי, הַכֹּל מוֹדִים בְּבֶן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבִּיאָתוֹ בִּיאָה, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בֶּן שְׁמֹנָה, דְּבֵית שַׁמַּאי סָבְרִי, גָּמְרִינַן – שאנו לומדים מִדְּוֹרוֹת **הָרִאשׁוֹנִים** שילדו בנים כשהם בני שמונה שנים, ולכן גם בדורות האחרונים בן שמונה ביאתו ביאה. **וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי, לָא גָּמְרִינַן** – שאיננו לומדים מִדּוֹרוֹת **הָרִאשׁוֹנִים**, ולכן בן שמונה אין ביאתו ביאה.

שואלת הגמרא: **וְדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים מְנָלָן דְּאוֹלִיד** – מנין לנו שילדו כשהיו בני שמונה שנים. **אִילֵימָא** – אם נאמר שלומדים זאת **מִדְּכְתִיב** (שמואל ב' יא ג) **'הֲלֹא זֹאת בַּת שֶׁבַע בַּת אֱלִיעָם אֵשֶׁת אוּרִיָּה הַחִתִּי'**, הרי שבת שבע אשת דוד היתה בתו של אליעם, **וּכְתִיב** (שם כג לד) **'(וְ)אֱלִיעָם בֶּן אֲחִיתוֹפֶל הַגִּילֹנִי'**, הרי שאליעם אבי בת שבע היה בנו של אחיתופל, **וּכְתִיב** (שם יב כה) **'וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יְדִידְיָה בַּעֲבוּר** (כְּי) **ה' (אֲהֵבוֹ)'**, כלומר שדוד קרא לשלמה בנו שנולד לו מבת שבע **'ידידיה'**, **וּכְתִיב** (שם יג כג) **'וַיְהִי לְשָׁנָתַיִם יָמִים וַיְהִיוּ גֹּזְזִים לְאַבְשָׁלוֹם'**, מנהגם היה לעשות משתה בעת גזזיות הצאן, ואבשלום הפציר במלך דוד לשלוח למשתה את אמנון, ושם הרג אבשלום את אמנון, ווה היה שנתיים אחר לידת שלמה. **וּכְתִיב** לאחר הריגת אמנון (שם יג לח) **'וַאבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ גְּשׁוּרָה וַיְהִי שָׁם שָׁלֹשׁ שָׁנִים'**, הרי שבאותו זמן מלאו לשלמה חמש שנים, **וּכְתִיב** (שם יד כח) **'וַיֵּשֶׁב אַבְשָׁלוֹם בִּירוּשָׁלַיִם שְׁנָתַיִם יָמִים וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה'**, הרי שבתום שנתיים אלו היה שלמה בן שבע שנים, **וּכְתִיב** באותו פרק זמן (שם טו ז) **'וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא (ואשלמה) [וַאֲשַׁלֵּם] אֶת נִדְרִי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַה' בְּחֶבְרוֹן'**, וזה היה אחר ארבעים שנה מעת שביקשו ישראל מלך בזמן שמואל, ובהמשך הענין מרד אבשלום בדוד, והתייעץ עם אחיתופל באיזה אופן יוכל להתגבר על דוד ולהורגו, **וּכְתִיב** (שם יז כג) **'וַאֲחִיתֹפֶל רָאָה כִּי לֹא נֶעֱשְׂתָה עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ (וְ)אֶל עִירוֹ וַיְצַו אֶל בֵּיתוֹ וַיֶּחְנַק'**, הרי שאחיתופל מת כששלמה היה בן שבע שנים. **וּכְתִיב** (תהלים נה כד) **'אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם'**, דהיינו שדוד קילל את דואג ואחיתופל שלא יגיעו למחצית שנותיו של אדם, שהם שבעים שנה, **וְתַנְיָא** בברייתא, **כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דּוֹאֵג** [שהיה בזמן שאול] **אֵינָן אֶלָּא שִׁשִּׁים וְאַרְבַּע, וְשֶׁל אֲחִיתוֹפֶל אֵינָן אֶלָּא שִׁשִּׁים וְשִׁשׁ.** נמצא שכַּמָּה חָוְיָא לְהוּ – שכמה היו שנותיו של אחיתופל, תִּלְתִין וּתְלָת – שלושים ושלוש, ושלמה נינו היה אז בן שבע שנים. **הַיְינוּ שִׁבְעָה דַּהֲוָה שְׁלֹמֹה** – הפחת משלושים ושלוש שנות אחיתופל את שבע שנות שלמה, **פָּשׁ לְהוּ עֲשָׂרִים וְשִׁית** – נשארו עשרים ושש, כלומר אחיתופל היה בן עשרים ושש בלידת נינו שלמה, ונמצא שבעשרים ושש שנים אלו, הספיק אחיתופל ללדת את אליעם, ובנו אליעם ילד את בת שבע, ובת שבע ילדה את שלמה. **הַיְינוּ תַּרְתֵּי שְׁנֵי לְתִלְתָּא עֲבוּרֵי** – הפחת שנתיים לשלושה עיבורים אלו, של אליעם, בת שבע ושלמה, שהרי כל עיבור אינו פחות משמונה חודשים, חודש לימי נדות וטהרה ולפחות שבעה חדשי לידה. ובשנפחית שנתיים מעשרים ושש, נקבל עשרים וארבע שנים, ונחלק שנים אלו לשלושה [אחיתופל, אליעם ובת שבע], **אִשְׁתְּכַח דְּכָל חַד וְחַד בְּתַמְנֵי אוֹלִיד** – נמצא שכל אחד מהם הוליד בהיותו בן שמונה שנים.

דוחה הגמרא: **מַאי** – מנין לך להוכיח מפסוקים אלו ששלושת הדורות הולידו בגיל שמונה, **דִּלְמָא תַּרְוַיְיהוּ בְּתִשְׁעַ אוֹלִיד** – שמא אחיתופל ואליעם הולידו כשהיו בני תשע, **וּבַת שֶׁבַע אוֹלִידָא בְּשִׁית** – ילדה את שלמה כשהיתה בת שש, ואל תתמה שקטנה יכולה ללדת בגיל כזה, **מְשׁוּם דְּאִתְּתָא בָּרְיָא** – שבדרך כלל הנשים בריאות וממהרות להתעבר. ומוכיחה הגמרא: **תַּדַּע** שכך הוא, **דְּהָא הָוֵי לָהּ וָלָד מֵעֵיקָרָא** – שהרי קודם לידת שלמה היה לבת שבע מדוד ולד אחר שמת, כמבואר בפסוקים (שמואל ב' יב טו־כג), ואז כשנתעברה ודאי היתה פחותה מבת שמונה.

הגמרא מביאה מקור אחר שדורות הראשונים היו יולדים כשהם בני שמונה שנים: **אֶלָּא מֵהָכָא** – מכאן, שנאמר (בראשית יא כז) **'וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת תֶּרַח, תֶּרַח הוֹלִיד אֶת אַבְרָם אֶת נָחוֹר וְאֶת הָרָן, וְאַבְרָם הוֹלִיד אֶת לוֹט'**, ולכאורה משמע שהיה בן שבעים שנה כשהוליד את אברם, **וּכְתִיב** (שם יא כו) **'וַיְחִי תֶּרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת אַבְרָם אֶת נָחוֹר וְאֶת הָרָן'**, הרי שאברם היה בן שבעים שנה כשנולד לתרח, ומדוע שרה נקראה **'יִסְכָּה'**, מפני שֶׁהִכֵּל סָכִים – מסתכלים בְּיוֹפְיָהּ. מכל מקום למדנו ששרה היתה בת הרן אחי אברהם, **וּכְתִיב** (שם יז יז) **'וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הַלְבֶן מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד וְאִם שָׂרָה הֲבַת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד'** וְגוֹ', למדנו שבַּכָּמָּה שנים היה קָשִׁישׁ – זקן **אַבְרָהָם מִשָּׂרָה, עֶשֶׂר שָׁנִין** [־שנים], **וְהֵיכָא קָשִׁישׁ מֵאֲבִיהּ** – מאביה של שרה, כלומר מהרן, **תַּרְתֵּין שְׁנִין** – שנתיים כמבואר לעיל, **אִשְׁתְּכַח כִּי אוֹלְדָהּ הָרָן לְשָׂרָה בְּתַמְנֵי אוֹלִידָהּ** – נמצא שכשהוליד הרן את שרה היה בן שמונה, שהרי אברהם הגדול ממנו בשנתיים היה בן עשר.

דוחה הגמרא: **מַאי** – מנין שאברהם היה גדול מהרן בשנתיים, **דִּלְמָא אַבְרָהָם זוּטָא דַּאֲחוּהּ הָוָה** – שמא אברהם היה הקטן שבאחים, **וְדָרֵךְ חָכְמָתָן קָא חָשֵׁישׁ לְהוּ** – והפסוק מנה אותם לפי גודל חכמתם, ואברהם שהיה חכם מכולם נזכר ראשון. ומוכיחה הגמרא: **תַּדַּע** שכך הוא, **דְּקָא חָשֵׁישׁ לְהוּ קְרָא** – שדרך הכתוב למנות אנשים דֶּרֶךְ חָכְמָתָן, **דִּכְתִיב** (בראשית ה לב) **'וַיְהִי נֹחַ בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת'**, ולכאורה משמע

המשך בעמוד כא

שִׁשָּׁם גָּדוֹל מֵהֶם לִפְחוֹת שָׁנָה, וְהֶם גָּדוֹל מִיֶּתֶר לִפְחוֹת שָׁנָה, נִמְצָא
שָׁם גָּדוֹל מִיֶּתֶר שְׁתֵּי שָׁנִים. וּכְתִיב (שם ז ו) 'וְנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל הָאָרֶץ', וְלִפְי זֶה הִיה שָׁם בֶּן מֵאָה שָׁנָה כַּאֲשֶׁר
הִתְחִיל הַמַּבּוּל, וּכְתִיב (שם יא י) '(וְ)אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת שֵׁם, שֵׁם בֶּן מֵאָת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת אַרְפַּכְשַׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל'. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא, וכי
שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל הָיָה שָׁם בֶּן מֵאָה שָׁנָה, הֲלֹא בַּר מְאָה וְתַרְתֵּין
שְׁנִין הֲוָה – בֶּן מֵאָה וּשְׁתֵּי שָׁנִים הָיָה, שֶׁהֲרֵי בְּמַבּוּל הוּא הָיָה בֶּן
מֵאָה. אֶלָּא דֶּרֶךְ חֲכָמָתָן קָא חָשֵׁיב לְהוּ – הַפָּסוּק מְנַה אֶת בְּנֵי נֹחַ לְפִי
גְּדוֹל חָכְמָתָם, וְשָׁם שְׁהִיה חָכָם מְכוּלָּם נִזְכַּר רִאשׁוֹן, אֲבָל בְּאֶמֶת
הָיָה שֵׁם הַקָּטָן שֶׁבָּאַחִים, וּכְשִׁירֵד הַמַּבּוּל הָיָה בֶּן תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנָה
וּשְׁנָתַיִם אַחַר כָּךְ הָיָה בֶּן מֵאָה. וְחָכָא נַמִי – גַּם כָּאן בְּפָסוּק עַל בְּנֵי
תֶּרַח, דֶּרֶךְ חֲכָמָתָן קָא חָשֵׁיב לְהוּ – הַפָּסוּק הִזְכִּירם לְפִי גְּדוֹל
חָכְמָתָם וְלֹא לְפִי סֵדֶר הוֹלַדְתָּם.

אָמַר רַב כָּהֲנָא, אֲמָרִיתָהּ לְשִׁמְעָתָא קַמֵּיהּ דְּרַב וְכִיד מְנַהְרְדְעָא –
אָמַרְתִּי לְפָנָיו רַב זְבִיד מִנַּהַרְדְּעָא אֶת הָרְאִיָּה שֶׁשָּׁם לֹא הִיה גְּדוֹל
הָאַחִים, מֵהַפָּסוּק שֶׁמְּבוֹאָר בּוֹ שִׁשְּׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל הִיה שָׁם בֶּן
מֵאָה, וְאָמַר לִי רַב זְבִיד, אַתּוּן מֵהָכָא מַתְנִיתוּ – אַתֶּם שְׁנִיתֶם רְאִיָּה
מִפָּסוּק זֶה, וְאָנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ – וַאֲנַחְנוּ שְׁנִינוּ רְאִיָּה מִפָּסוּק
אַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית י כא) 'וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם הוּא אֲבִי כָל בְּנֵי עֵבֶר, אֲחִי
יֶפֶת הַגָּדוֹל', וּמְבוֹאָר שֶׁיֶּפֶת הַגָּדוֹל שֶׁבְּאֶחָיו הָיָה – הִיה, וְלֹא שֵׁם.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מָקוֹר אַחֵר שְׁדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ יוֹלְדִים כְּשֶׁהֵם
בְּנֵי שְׁמוֹנָה שָׁנִים. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: אֶלָּא מִנָּלָן – לְאַחַר שֶׁנִּדְחוּ
הָרְאִיּוֹת מֵאַחִיתוֹפֶל וּמִבְּנֵי תֶּרַח, אִם כֵּן מִנַּיִן לָנוּ שְׁדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים
יָלְדוּ בְּגִיל שְׁמוֹנָה שָׁנִים. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מֵהָכָא – מִפָּסוּק זֶה,
שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לח כב) 'וּבְצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה', וּכְתִיב

(דברי הימים א' ב יט) 'וַתָּמָת עֲזוּבָה (אֶשֶׁת כָּלֻב) וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת
וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר', נִמְצָא שֶׁכָּלֵב הִיה אֲבִיו שֶׁל חוּר שֶׁהִיה סָבוֹ שֶׁל
בְּצַלְאֵל, וְכִי עֶבֶד – וְכִשְׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל אֶת הַמִּשְׁכָּן בַּר כַּמָּה הֲוֵי – בֶּן
כַּמָּה הִיה, בַּר תְּלֵיסַר – בֶּן שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה, דִּכְתִיב (שמות לו ד) 'אִישׁ אִישׁ
מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה עֹשִׂים', וְכִיוָן שֶׁקָּרְאוֹ הַכָּתוּב 'אִישׁ' לְמַדְנוּ
שֶׁהִיה לִפְחוֹת בֶּן שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים, וְתַנְיָא בְּבְרַיְיתָא, בִּשְׁנָה
הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהֵיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עָשָׂה מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּבִשְׁנָה
הַשְּׁנִיָּה הֻקַּם אֶת הַמִּשְׁכָּן וְשָׁלַח אֶת הַמְרַגְּלִים, וּכְתִיב (יהושע יד ז-י)
שֶׁכָּלֵב אָמַר 'בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בְּשָׁלְחַ מֹשֶׁה עֶבֶד ה' אֹתִי מִקָּדֵשׁ
בַּרְנֵעַ לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ וְגוֹ', וְעַתָּה הִנֵּה אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמֹנִים
שָׁנָה', כַּמָּה הֲוָיָא לְהוּ, אַרְבָּעִין – לְמַדְנוּ שֶׁכָּלֵב הִיה בֶּן אַרְבָּעִים
כְּשֶׁנִּשְׁלְחוּ הַמְּרַגְּלִים, וְאוֹז הִיה בְּצַלְאֵל לִפְחוֹת בֶּן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה,
שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁעָשָׂו אֶת הַמִּשְׁכָּן הִיה בֶּן שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה וְשָׁנָה אַחַר כָּךְ
נִשְׁלְחוּ הַמְּרַגְּלִים. דַּל אַרְבֵּיסַר דַּהֲוָה בְּצַלְאֵל – הִפְחֵת אֶת שְׁנוֹת
בְּצַלְאֵל מִשְּׁנוֹת כָּלֵב, פַּשָּׂא לְהוּ עֶשְׂרִים וְשִׁשׁ – נִשְׁאֲרוּ עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ,
כְּלוֹמַר שֶׁכָּלֵב הִיה בֶּן עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ כְּשֶׁבְּצַלְאֵל נִינוֹ נוֹלַד. דַּל תַּרְתֵּי
שְׁנֵי דְּתַלְתָּא עֵיבּוּרֵי – הִפְחֵת שְׁנָתַיִם שֶׁל שְׁלוֹשָׁה עִיבּוּרִים [שֶׁל חוּר,
שֶׁל אוּרִי וְשֶׁל בְּצַלְאֵל], נִשְׁאֲרוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁנִים שֶׁבָּהֶם נוֹלְדוּ
שְׁלוֹשָׁה דוֹרוֹת, אִשְׁתְּכַח דְּכָל חַד וְחַד בְּתַמְנֵי אוֹלִיד – וְנִמְצָא שֶׁכָּל
אֶחָד יָלַד אֶת בְּנוֹ כְּשֶׁהִיה בֶּן שְׁמוֹנָה שָׁנִים. שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה (לעיל סח:),
שֶׁלּוֹמְדִים מֵהַפָּסוּק 'כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה' (דברים כא יח), בֵּן
וְלֹא בַּת.

תַּנְיָא בְּבְרַיְיתָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּדִין הוּא שֶׁתְּהֵא בַּת רְאוּיָה לִהְיוֹת
בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, לְדוּנָהּ בְּסְקִילָה אִם תֶּאֱכֹל וְתִשְׁתֶּה כְּדִינִי בֶּן סוֹרֵר
וּמוֹרֶה,